

Mitt juleønske er industrialisering, stordriftsfordeler, diversifisering og stor arbeidsdeling på jord.

Økonomi på jord

Fredspris og nær forestående julefeiring bringer frem fromme tanker om Fred på Jord; om demokrati og andre institusjoner vi gjerne skulle sett bedre fordelt i verden. Dette høytidelige ønsket er i slekt med det mer dagligdagse God Bedring når noen er syke. Det er et ønske som verken inneholder eller påkaller noen analyse av hvorledes man kommer fra krig til fred eller fra syk til frisk. Et gjerne inderlig og velment ønske, men dog et ønske uten diagnostikk, og derfor uten mulighet til å kunne ordinere medisin.

I tillegg til ønsket om God Bedring har vår sivilisasjon uansett utviklet en lang rekke profesjoner som har spesialisert seg på å gjøre og holde folk friske: Vi har både preventiv medisin, legende medisin og – når man ikke lenger kan kurere – også en palliativ medisin som fjerner smerte uten håp om å lege. Vi har også profesjoner som studerer fred og demokrati, og det er hevet over tvil at økonomiske forhold er med på å skape ufred. Likevel er økonomiprofesjonens forhold til krig og fred svært annerledes enn legeprofesjonens forhold til sykdom og friskmelding. Økonomifaget slik det praktiseres i verdensøkonomien forutsetter at markedsmekanismen skal skape fred og fordragelighet gjennom at vi «utnytter den grenseløse økonomiens potensial for å utjevne forholdene mellom land og regioner» slik WTOs første Generalsekretær Renato Ruggieri uttrykte det. Markedet skal skape en harmoni som burde legge grunnlaget for fred, demokrati og velstand. Med den engelske økonomen Lord Lionel Robbins' ord: Økonomifaget er en harmonilære. Selv om det finnes mange elementer som peker på det motsatte, klarer ikke faget i praktisk politikk å samles om noe annet.

Dagens internasjonale økonomi har derfor ingen motsats til preventiv medisin eller til legende medisin utenom markedskreftene. I året som gikk har vi imidlertid kunnet observere en eksplisiv vekst i noe som neppe kan kalles annet en palliativ økonomi. Etter flere tiårs mislykkede forsøk på å skape sunn vekst i fattige land gjennom en rekke «utviklingstiår» – de samme tiår som i Latin-Amerika går under

ILLUSTRASJON: HALLVARD SKAUGE

betegnelsen «tapte tiår» – fikk vi Tusenårsmålene.

Med disse målene er ambisjonene om å utvikle fattige land svært kraftig nedtonet til fordel for å lindre deres lidelser. Noen av oss synes dette er en fallitterklæring fordi ambisjonene om å kurere fattigdommen nesten er blitt borte. Europa industrialiserte, kvittet seg med malaria som en gang herjet så langt nord som på Kola-halvøya, og ble i stand til å betale sin utenriksgjeld. Afrika får moskitonet og gjeldsslette. Dette er rene palliative virkemidler. Et land som Uganda, der statsbudsjettet allerede består av mer enn 50 prosent uhjelp, skal få enda større overføringer. For å

«Økonomiprofesjonens forhold til krig og fred svært annerledes enn legeprofesjonens forhold til sykdom og friskmelding»

trekke en parallell til den hjemlige tryggedebatten: Europa valgte arbeidslinja, Afrika blir pådyttet trygdelinja.

Hvordan kan vi så skaffe fred, velstand og demokrati? Varme ønsker og kalde kontanter utenfra er ikke nok. For å forstå hvorledes institusjoner oppstår, studerte opplysningstidens økono-

mer hvor disse først kunne observeres. Bruker vi denne tilnærmingen finner vi at demokrati, rettsstater og generell velstand først kunne observeres i de italienske bystatene og i Den hollandske republikk, senere i England. Datidens økonomer oppfattet at det var en nær sammenheng mellom demokrati og velstand og en viss type økonomisk struktur. Alle velstående og demokratiske stater hadde a) en stor grad av arbeidsdeling, b) en stor håndverks- og industrisektor, og c) en politisk makt som ikke lå i hendene på produsenter av råvarer. Nasjoner som var preget av store landeieendommer og råvareproduksjon hadde føydale og udemokratiske strukturer. Besøkende til Venezia, Genova og Holland fant ut at det var mangelen på dyrkbar mark som hadde ledet til bestemt økonomisk struktur som igjen hadde ført til demokrati. Dette var allmenn sunn fornuft midt på 1700-tallet. Det var bare i byenes mangfoldige liv mennesket kunne finne frihet. «Byluft gjør fri» er fremdeles et uttrykk på tysk. Det var også her kunst og kultur kunne blomstre opp. I Firenze overlevde demokratiet – og Renessansen som vi kjenner den – bare ved å holde eierne av de store landeieendommene utenfor de politiske prosessene gjennom århundrer. Velstand og demokrati krevde bent frem at noen typer økonomiske aktiviteter var tilstede og dominerende.

Graden av arbeidsdeling, balansen i et lands økonomi struk-

tur, synergier mellom næringer, og hvordan økonomiske aktiviteter er ulike, er alle faktorer som økonomer har forstått siden 1700-tallet, men som dagens økonomifag stort sett har abdisert fra å studere. Tilsammen utgjør de en stor blind flekk som gjør at vi ikke forstår årsakene til underutvikling. Disse faktorene er imidlertid stadig like relevante, og de blir derfor gjenoppdaget med jevne mellomrom gjennom århundrene. Forrige gang de ble gjenoppdaget var da USAs utenriksminister George Marshall kunn gjorde Marshallplanen i 1947 og erklærte at «arbeidsdelingen mellom by og land er selve grunnlaget for vår vestlige sivilisasjon». Marshallhjelpen ble et eksempel på legende økonomi fordi den reparerte nasjoners økonomiske strukturer gjennom en aktiv politikk for industrialisering og re-industrialisering. Ser vi på de rundt 50 nasjonene som idag står på listen over «failing states» – nasjoner der selve statsstrukturen er iferd med å kollapse – finner vi at ingen av dem kvalifiserer til Marshalls definisjon på hva som skaper sivilisasjon. Det de alle har til felles at de nesten fullstendig mangler en industri sektor og en avansert arbeidsdeling. De er rene råvareprodusenter med råvareproduksentenes typiske mangel på demokrati.

Dersom vi har ambisjoner om å skape et legende økonomifag må vi slutte å late som om markedet av seg selv skaper fred, demokrati og velstand. Vi må gjenoppdage den legende – den helende og kurerende – økonomien. Vi må finne på bedre løsninger enn å sette fattige kontinenter på trygd, som gjennom Tusenårsmålene. Før de blir innlemmet i frihandelen må slike land få gå gjennom samme økonomiske politikk som alle land som nå er rike har gjort. Historiens dom kunne ikke vært mer entydig: på de siste 500 år er intet land blitt velstående uten en slik politikk. «Aldri» er svært på spørsmålet om når dagens WTO-politikk har virket i fattige land. Det vi driver med i dag er «velferdskolonialisme» som en slags botsøvelse, vår snillisme er av samme type som misjonærenes under den forrige globaliseringsbølgen; velmenende, men palliativ og ikke legende.

Mitt juleønske blir derfor «industrialisering, stordriftsfordeler, diversifisering og stor arbeidsdeling på jord». Det må innrømmes at dette ikke riktig har samme høytidspreg over seg som «fred og demokrati på jord». Likevel er det første ønsket et nødvendig redskap for å oppnå det annet.

Erik S. Reinert
siviløkonom/sosialøkonom, og
seniorrådgiver i Norsk Institutt for
Strategiske Studier (NORISS)

ESR@nifo.no

Økonomene Hilde
Bøjer, Elizabeth
Nygaard, Peder
Martin Lysestøl,
Erik S. Reinert og
Marianne
Marthinsen skriver
på torsdager i
Klassekampen.
Radikalt
økonominettverk
finner du på
www.økonomi-
nettverket.no